

جایگاه حیا در آموزه‌های اسلامی

سیدمحمدجواد فاضلیان*

مقدمه

امروزه رسانه‌های بین‌المللی، تمامی ارزش‌های انسانی، دینی و اخلاقی را فدای منافع سیاسی و مالی خود کرده‌اند و با اینترنت و ماهواره، زندگی خصوصی مردم را در اتاق‌های شیشه‌ای به نمایش می‌گذارند و همه خطوط قرمز افراد را نادیده می‌گیرند؛ تا آنجا که فیلم‌های مستهجن به بخشی از صنعت سودآور فیلم و سینما تبدیل شده است.

علاوه بر اینها، پدیده‌هایی مانند جشن طلاق، ازدواج سفید، زندگی‌های مجردی و... معنویت و اخلاق را از زندگی افراد دور کرده است. در چنین وضعیتی که واژگانی چون حیا، عفت، پاک‌دامنی، غیرت و... مهجور مانده‌اند، بازشناسی مفاهیمی همچون «حیا» و «عفت» از بایسته‌ها است. به همین جهت در این نوشتار به بررسی آموزه «حیا» در آموزه‌های دینی می‌پردازیم.

---

* دانش‌آموخته حوزه علمیه و دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی.

الف) مفهوم‌شناسی

حیا در لغت بدین معنا است که انسان از ترس ملامت دیگران، از کاری خودداری کند.^۱ حیا در اصطلاح اخلاقی چنین تعریف شده است: «حقیقت حیا نوعی انفعال (محدودیت نفس) است که موجب خودداری از انجام امور ناپسند شرعی، عقلی یا عرفی در انسان می‌شود».^۲ برخی نیز معتقدند که حیا، خویش‌داری از چیزی و ترک آن از ترس سرزنش مردم است که دوگونه است: نفسانی و ایمانی. حیای نفسانی، شرمی است که خداوند آن را در همه انسان‌ها قرار داده است؛ مانند شرم از کشف عورت در میان مردم؛ و حیای ایمانی، شرمی است که مؤمن را از ارتکاب معاصی، به سبب ترس از خدا باز می‌دارد.^۳

ب) اقسام حیا

۱. حیای مذموم

به یک اعتبار می‌توان حیا را به حیای مذموم و ممدوح تقسیم کرد. در اینجا نخست به حیای مذموم اشاره می‌کنیم.

رسول اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ می‌فرماید: «الْحَيَاءُ حَيَاءُ اِنِ حَيَاءٌ عَقْلٍ وَ حَيَاءٌ حُمَقٍ؛^۴ حیا دو گونه است: حیای عاقلانه و حیای جاهلانه». افراط و تفریط در هر صفت نیک اخلاقی، آن را به صفتی ناپسند تبدیل می‌کند و نشانه نادان این است که یا گرفتار تندروری است یا کندروی. قرآن نیز پس از آن که پاک‌دامنی مؤمنان را می‌ستاید، درباره روابط مشروع زناشویی می‌فرماید: «وَ الَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ اِلَّا عَلَىٰ اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ؛^۵ آنها که دامان خود را [از آلوده شدن به بی‌عفتی] حفظ می‌کنند [و] تنها با همسران و کنیزانشان آمیزش جنسی دارند، در بهره‌گیری از آنان ملامت نمی‌شوند». ممکن است برخی زوج‌های جوان، به‌ویژه در آغاز پیوند زناشویی، به دلیل خجالت از اطرافیان، از به‌جا آوردن وظایف دینی خود (مانند غسل واجب) خودداری کنند، اما این آیه بر چنین حیای مذمومی خط بطلان می‌کشد.

۱. عمید، حسن، فرهنگ عمید (واژه حیا).

۲. نراقی، محمد مهدی، جامع السعادات، ج ۳، ص ۴۶.

۳. دهخدا، لغت‌نامه (واژه حیا).

۴. ابن شعبه حرانی، تحف العقول، ص ۴۵.

۵. مؤمنون، آیه ۵ - ۶.

در روایاتی نیز از حیای نابجا سخن رفته است که در اینجا به نمونه‌هایی از آنها اشاره خواهیم کرد:

۱-۱. شرم از بیان حق

امام علی علیه السلام فرمود: «مَنْ اسْتَحْيَا مِنَ الْقَوْلِ الْحَقِّ فَهُوَ أَحْمَقُّ؛^۱ هرکس از بیان کلام حق حیا کند، نادان است». هرگاه افراد یک جامعه دچار خودسانسوری شوند و از بیان حق، طفره روند، فرهنگ بی‌خردی و بی‌توجهی گسترش می‌یابد.

۱-۲. شرم در بیان احکام الهی

والدین باید احکام اخلاقی و فقهی را برای فرزندان خود بیان کنند تا آنان از آغاز بلوغ و تکلیف، به وظایف خود آگاهی داشته باشند. بر اساس آیه «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ...»^۲ ای مؤمنان! خود و خانواده خویش را از آتشی که هیزم آن آدمیان و سنگ‌هاست، بازدارید» والدین وظیفه تعلیم و تربیت فرزندان خود را بر عهده دارند. بسیاری از افراد جامعه، تنها به دلیل ندانستن نشانه‌های بلوغ، ماه‌ها و بلکه سال‌ها، نماز و روزه قضا بر گردن دارند؛ در حالی که پدر و مادر و معلم و ... با حفظ حیا و بدون سوءاستفاده، می‌توانند نشانه‌های بلوغ و احکام آن را برای نوجوانان ذکر کنند.

۱-۳. شرم از گفتن «نمی‌دانم»

امام علی علیه السلام فرمود: «لَا يَسْتَحِينُ أَحَدٌ [مِنْكُمْ] إِذَا سُئِلَ عَمَّا لَا يَعْلَمُ أَنْ يَقُولَ لَا أَعْلَمُ؛^۳ کسی از شما نباید از گفتن "نمی‌دانم" درباره چیزهایی که پاسخ آنها را نمی‌داند، شرم کند».

۱-۴. حیا در کسب حلال

امروزه بیکاری یکی از معضلات جوامع است که آثار نامطلوبی همچون تأخیر در ازدواج، بدهکاری، نداشتن استقلال مالی، عقب‌ماندگی فرهنگی و اجتماعی و ... را به دنبال خواهد داشت. یکی از عوامل افزایش بیکاری، این است که جوانان تحصیل کرده، برخی مشاغل را در شأن خود نمی‌دانند؛ فرجام چنین نگرشی، گرفتار شدن به مشاغل نامشروع و حرام خواهد بود.

۱. تمیمی آمدی، تصنیف غررالحکم و درر الکلم، ص ۷۰.

۲. تحریم، آیه ۶.

۳. تمیمی آمدی، غررالحکم و درر الکلم، ص ۷۴۸.

در روایات نیز درباره این مسئله هشدار داده شده است: «**مَا مِنْ عَبْدٍ اسْتَحْيَا مِنَ الْحَلَالِ إِلَّا ابْتَلَاهُ اللَّهُ بِالْحَرَامِ**؛^۱ هیچ‌یک از بندگان من [به دلیل حیا] از کسب حلال خودداری نمی‌کند، مگر این‌که به حرام آلوده می‌شود».

۲. حیا ممدوح

حیای ممدوح همان حیایی است که هم از نظر عقلی و هم از نظر نقلی، جایگاه مهمی دارد. عقلانی بودن حیا و اهمیت آن بر هیچ‌کس پوشیده نیست. از نظر اسلام، اهمیت این موضوع به حدی است که عفت و پاکدامنی را منشأ هر خیری دانسته است؛ چنان‌که امام علی علیه السلام می‌فرماید: «**الْعِفَّةُ رَأْسُ كُلِّ خَيْرٍ**».^۲ هم‌چنین حضرت فرمود: «**كَثْرَةُ حَيَاءِ الرَّجُلِ دَلِيلٌ إِيْمَانِهِ**»^۳ کثرت حیا آدمی دلیل ایمان اوست» و «**أَحْسَنُ مَلَابِسِ الدِّينِ الْحَيَاءُ**»؛^۴ زیباترین لباس‌های دین حیاست».

عوامل و زمینه‌های حیا

۱. گرایش فطری

«حیا» ویژگی بنیادین و فطری و خاستگاه بسیاری از فضایل اخلاقی است. انسان به سبب کراهت از شرمساری، از کارهای ناپسند خودداری می‌کند که این رفتار در قالب «حیا» تعریف می‌شود؛ یعنی بدون اینکه کیفری شرعی و قانونی در انتظار انسان باشد، خطوط قرمزی را در نهاد انسان ترسیم می‌کند و با حالتی کریمانه، او را از ارتکاب بسیاری از اعمال ناپسند باز می‌دارد. بنابراین «حیا» فطری و زمینه‌ساز بسیاری از هنجارهای فردی و اجتماعی است. به همین دلیل است که زن به طور فطری و از روی طبع، میل به پوشش بدن خود در مقابل نامحرم دارد و از برهنگی دچار اضطراب می‌شود. قرآن در داستان حضرت آدم و حوا، پس از این‌که می‌فرماید آن‌ها فریب شیطان را خوردند و از درخت ممنوعه تناول کردند، بیان می‌کند: «**فَلَمَّا**

۱. پاینده، ابوالقاسم، *نهج الفصاحة*، ص ۷۱۰.

۲. لیثی واسطی، علی، *عیون الحکم و المواعظ*، ص ۴۵.

۳. همان، ص ۳۹۰.

۴. همان، ص ۱۱۸.

ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْءَاتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ؛^۱ و هنگامی که از آن درخت چشیدند، زشتی‌ها و قسمت‌های پنهان اندامشان بر آن‌ها آشکار شد و [به سرعت] شروع به قرار دادن برگ‌های درختان بهشتی بر خود کردند تا آن‌ها را بپوشانند». از این داستان، به روشنی می‌توان فهمید که آدم و حوا هنگام برهنه شدن، مضطرب و پریشان شدند؛ زیرا برای رهایی از برهنگی، به برگ‌های درختان پناه آوردند و خود را با آن‌ها پوشانیدند. بنابراین تنها دلیل اضطراب ایشان از برهنگی، فطری بودن حیا در آن‌ها بود.

۲. خداباوری

در بسیاری از آیات، از خبیر، بصیر، سمیع و علیم بودن خداوند سخن رفته است: «وَإِنْ تَجَهَّرْ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى»؛^۲ اگر سخن آشکارا بگویی [یا مخفی کنی]، او اسرار و حتی پنهان‌تر از آن را نیز می‌داند؛ «قَالَ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيم»؛^۳ [پیامبر] گفت پروردگرم [هر] گفتار [ی] را در آسمان و زمین می‌داند و او شنوای دانا است؛ «يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُور»؛^۴ او چشم‌هایی را که به خیانت می‌گردند و آن‌چه را سینه‌ها پنهان می‌دارند، می‌داند».

نتیجه باور قلبی به نظارت الهی، تعیین‌کننده بسیاری از خط قرمزهای ما و مهم‌ترین انگیزه برای شرم و حیا در گفتار، کردار و پندار، در نهان و آشکار است. در روایات نیز به این موضوع اشاره شده است: «اسْتَحْيِ مِنَ اللَّهِ اسْتِحْيَاءَكَ مِنْ صَالِحِي جِبْرَانِكَ فَإِنَّ فِيهَا زِيَادَةَ الْيَقِينِ»؛^۵ از خداوند حیا داشته باش، چنان‌که از بهترین همسایه‌ات حیا می‌کنی؛ زیرا آن بر یقین می‌افزاید». شاه عباس صفوی در شهر اصفهان از همسر خود به شدت خشمگین می‌شود. در پی غضب او، دخترش از خانه خارج می‌شود و شب برنمی‌گردد. خبر بازنگشتن دختر که به شاه می‌رسد، بر ناموس خود که از زیبایی خیره‌کننده‌ای بهره داشت، به وحشت می‌افتد. مأموران تجسس، در تمام شهر به تکاپو می‌افتند، ولی او را نمی‌یابند.

۱. اعراف، آیه ۲۲.

۲. طه، آیه ۷.

۳. انبیا، آیه ۴.

۴. نساء، آیه ۱۴۵.

۵. مجلسی، بحار الأنوار، ج ۷۵، ص ۲۰۰.

دختر به وقت خواب وارد مدرسه طلاب می شود و از اتفاق به در حجره محمدباقر استرآبادی می رود که طلبه ای جوان و فاضل بود. در حجره را می زند و محمدباقر در را باز می کند. دختر بدون مقدمه وارد حجره می شود و به او می گوید که از بزرگ زادگان شهرم و خانواده ام صاحب قدرت اند؛ اگر در برابر من مقاومت کنی، تو را به سیاست سختی دچار می کنم. طلبه جوان از ترس، او را جا می دهد. دختر غذا می طلبد؛ طلبه می گوید جز نان خشک و ماست چیزی ندارم؛ می گوید بیاور. دختر غذا می خورد و می خوابد.

و سوسه به طلبه جوان حمله می کند، ولی او با پناه بردن به حق، دفع و سوسه می کند. آتش غریزه شعله می کشد؛ او با گرفتن تک تک انگشتانش به روی آتش چراغ، آتش غریزه را خاموش می کند. مأموران تجسس به وقت صبح، گذرشان به مدرسه می افتد. آن ها احتمال بودن دختر را در آنجا نمی دادند، ولی دختر از حجره بیرون آمد. چون او را یافتند با صاحب حجره به عالی قاپو منتقل کردند.

شاه عباس صفوی از محمدباقر سؤال می کند دیشب در برخورد با این چهره زیبا چه کردی؟ وی انگشتان سوخته اش را نشان می دهد. شاه خبر سلامت دختر را از اهل حرم می گیرد و چون از سلامت وی مطلع می شود، بسیار خوشحال می شود و به دختر پیشنهاد ازدواج با آن طلبه را می دهد. دختر نیز که از آن همه پاکی آن جوانمرد بهت زده بود، قبول می کند. بزرگان را می خوانند و عقد دختر را برای طلبه فقیر مازندرانی می بندند.^۱ از آن به بعد است که آن طلبه، مشهور به میرداماد می شود. این حیای میرداماد، به دلیل ایمانش به ناظر بودن خداوند بوده است.

۳. وجدان

یکی از ویژگی های انسان، داشتن نیرویی به نام وجدان است که قرآن در کنار سوگند به قیامت، بدان نیز سوگند یاد کرده است: «وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ»^۲ و سوگند یاد می کنم به نفس سرزنشگر [و وجدان بیدار، که رستاخیز حق است].^۳

قرآن تمامی اعضا و جوارح را نیز شاهدان درونی می داند: «يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنُهُمْ وَ أَيْدِيهِمْ وَ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ»^۴ در آن روز، زبان ها و دست ها و پاهایشان بر ضد آنها به اعمالی که مرتکب می شدند، گواهی می دهند.

۱. انصاریان، حسین، عرفان اسلامی (شرح جامع مصباح الشریعه و مفتاح الحقیقه)، ج ۸، ص ۲۶۱.

۲. قیامت، آیه ۲.

۳. نور، آیه ۲۴.

اگر ناظران درونی، انسان را مهار نکنند، از دستگاه‌های قانون‌گذاری، نظارتی، قضایی، چترهای امنیتی و پلیسی کار چندانی بر نمی‌آید.

روایات نیز به گونه دیگری از نیروی بازدارنده درون سخن گفته‌اند. امام صادق علیه السلام فرمود: «کسی که واعظ درونی نداشته باشد، از اندرز دیگران هیچ بهره‌ای نمی‌برد».^۱

امام علی علیه السلام نیز فرمود: «اوج حیا این است که آدمی از خودش حیا کند».^۲

آن زمان یک چاه شوری از درون به صد جیحون شیرین از بیرون^۳

۴. حیای اجتماعی

بسیاری از آیات و روایات، عزت و اعتبار مؤمنان را وظیفه فردی و اجتماعی خود آنها می‌دانند و این عزت در گرو داشتن صفت حیاست. به بیان دیگر، پس از نیازهای اولیه همچون غذا، پوشاک، مسکن و امنیت، نیاز مهم آدمی، تعلق به جامعه و برخورداری از احترام و اعتبار است. اگر پرده حیای انسان از مردم دریده شود، جایگاه اجتماعی خود را از دست می‌دهد. رعایت حیای اجتماعی و داوری مردم درباره افراد، به قدری مهم است که رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله آن را یکی از معیارهای ارزیابی انسان در جهان آخرت معرفی کرده است. در روایات آمده: «اتَّقُوا ظُنُونَ الْمُؤْمِنِينَ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى جَعَلَ الْحَقَّ عَلَى أَلْسِنَتِهِمْ»؛^۴ از گمان‌های مؤمنان بترسید! به درستی که خدای سبحان، حق را بر زبان‌های ایشان جاری کرده است».

منظور این است که کارهای ناروا نکنید؛ چراکه گرچه آن را پنهان دارید، مؤمنان به فراست درمی‌یابند و این باعث رسوایی شما می‌گردد.

۵. غیرت‌ورزی

از آنجا که غیرت مردانه، پشتیبان و تکمیل‌کننده حیای زنانه است، باید به این ویژگی انسانی بیش‌تر توجه شود. غیرت، از ویژگی‌های طبیعی انسان است و هرکس به صورت فطری از آن برخوردار است.^۵

۱. مجلسی، بحار الأنوار، ج ۶۷، ص ۷۰.

۲. تمیمی آمدی، تصنیف غرر الحکم و درر الکلم، ص ۲۳۶.

۳. مولوی، محمد بلخی، مثنوی معنوی، دفتر ششم، بیت ۳۶۰۳.

۴. سیدرضی، نهج البلاغه، ص ۵۲۹، حکمت ۳۰۹.

۵. طریحی، فخرالدین، مجمع البحرین، ج ۳، ص ۳۴۶.

وجود این صفت باعث می‌شود که آدمی از آن چه دوست دارد یا وظیفه محافظت از آن بدو سپرده شده است، نگاهبانی کند و نبودن آن در مردان، موجب بی‌حیایی خانواده آن‌ها می‌شود. در حدیث دیگری از امیر مؤمنان نقل شده است که ضمن نکوهش بعضی مردم عراق که زنانشان در بیرون منزل به صورت زننده‌ای با مردان اختلاط داشتند، فرمود: «لَعَنَ اللَّهُ مَنْ لَا يُعَارُ؛^۱ خدا لعنت کند کسی را که غیرت ندارد». بنابراین انسان‌های غیرتمند اجازه نمی‌دهند که به شخصیت و ناموس‌شان بی‌حیایی صورت گیرد.

عرصه‌های حیا

حیا در ابعاد مختلف تجلی می‌کند، اما در عرصه‌هایی اهمیت بیشتری دارد. این عرصه‌ها عبارت‌اند از:

۱. سخن

قرآن از زنان پیامبر ﷺ می‌خواهد که در سخن گفتن با نامحرمان مواظب باشند و با طنز و کرشمه صحبت نکنند: «فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ؛^۲ به گونه‌ای هوس‌انگیز سخن نگویند که بیماردلان در شما طمع کنند». هر چند مخاطب مستقیم آیه همسران پیامبرند، نمی‌توان حکم را منحصر به آنها دانست، بلکه همه زنان مسلمان را در بر می‌گیرد. حیا اقتضا می‌کند که کیفیت صحبت به گونه‌ای باشد که موجب تحریک و تهییج نامحرم نگردد. از این رو فقها فرموده‌اند: سخن گفتن زن با نامحرم و یا رساندن صدایش به نامحرم، اگر به کیفیتی باشد که تهییج‌کننده و یا خوف‌فتنه باشد، حرام است.^۳

شوخی مردان با زنان نیز از حیا به دور است. ابو بصیر می‌گوید: در مسجد کوفه، یک‌بار با زنی که به او قرآن یاد می‌دادم، شوخی کردم. روزی در مدینه حضور امام باقر علیه السلام شرفیاب شدم، مرا

۱. برقی، احمد، المحاسن، ج ۱، ص ۱۱۵.

۲. احزاب، آیه ۳۳.

۳. امام خمینی، تحریر الوسیله، ج ۲، ص ۲۳۴.

سرزنش کرد و فرمود: هرکس در خلوت مرتکب گناه شود، خداوند به او اعتنا نمی‌کند. من از خجالت سر به زیر انداختم. حضرت فرمود: توبه کن و دیگر با زن نامحرم، شوخی مکن.^۱

۲. نگاه

وضعیت امروز خیابان‌ها، پارک‌ها، فروشگاه‌ها، ادارات، مراکز آموزشی، اماکن عمومی و نیز تصاویر ماهواره‌ای و اینترنتی و دیگر فضاهای مجازی... به شکل افسارگسیخته‌ای نگاه مرد و زن را در معرض گناه قرار داده است. بنابراین رعایت حیا در نگاه، بسیار سرنوشت‌ساز است.

قرآن به لزوم چشم فرو بستن از نامحرم تصریح کرده است: «قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ... وَ قُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ»^۲ به مؤمنان بگو چشم‌های خود را [از نگاه به نامحرم] فرو گیرند و عفاف خود را حفظ کنند؛ این برای آنان پاکیزه‌تر است. خداوند از آن چه انجام می‌دهید، آگاه است».

امیر مؤمنان علیه السلام نیز حیا را چشم فرو بستن می‌داند: «الْحَيَاءُ غَضُّ الطَّرْفِ»^۳ حیا، نگه داشتن چشم است».

نبی مکرم اسلام صلی الله علیه و آله نیز فرمود: «النَّظَرَةُ سَهْمٌ مَسْمُومٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسَ فَمَنْ تَرَكَهَا خَوْفًا مِنَ اللَّهِ أَعْطَاهُ إِيْمَانًا يَجِدُ حَلَاوَتَهُ فِي قَلْبِهِ»^۴ نگاه، تیری مسموم از تیرهای اهریمن است. هرکس از خوف الهی از نگاه خود پاسبانی کند، خدا ایمانی را در قلب او قرار می‌دهد که شیرینی آن را احساس کند».

این نظر از دور چون تیر است و سم عشقت افزون می‌شود صبر تو کم^۵

۳. پوشش

نوع پوشش و آرایش، نباید چشمان ناپاک و دل‌های بیمار را متوجه خود کند. بنابراین بانوان می‌توانند با پوشش مناسب خود، تکمیل‌کننده پرهیزکاری و تضمین‌کننده پاک‌دامنی مردان

۱. حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۴، ص ۱۴۴.

۲. نور، آیه ۳۰-۳۱.

۳. لیثی واسطی، علی، عیون الحکم و المواعظ، ص ۲۶.

۴. نوری، حسین، مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۲۶۸.

۵. مولوی، محمد بلخی، مثنوی معنوی، دفتر چهارم، بیت ۶۴۶.

باشند، نه این‌که با پوشش‌های نامناسب و بدن‌نما و آرایش چهره در خارج از منزل، موجب تحریک دل‌های بیمار و چشم‌های آلوده شوند. البته امروزه لباس‌های تنگ و کوتاه و بدن‌نمای مردان نیز نشانه دور بودن آنها از حیا است.

خداوند در آیه‌ای، زنان را از آشکار کردن زینت خود برای نامحرمان بازداشته است: «وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ...»^۱ و زینت خود را آشکار نسازند مگر برای شوهرانشان...».

امروزه در زیر چتر گسترده فضاهای مجازی و شبکه‌های اجتماعی، رابطه‌متنی، صوتی و تصویری در فضایی به ظاهر خلوت و امن، جایگزین رابطه‌های مستقیم شده و پرده عصمت و حیا را دریده است. حتی پدیده طلاق، رابطه معنی‌داری با عضویت در شبکه‌های اجتماعی پیدا کرده و بر خانواده‌های مؤمن است که فرزندان خود را از آثار سوء چنین ارتباطاتی آگاه سازند.

یکی از مصادیق مهم حیا، حجاب است که متأسفانه در جامعه کم‌رنگ شده و در شأن جامعه اسلامی نیست؛ این در حالی است که حتی برخی از غربی‌ها نیز حجاب را ارزش، و بی‌حجابی و برهنگی را ضد ارزش قلمداد می‌کنند. به عنوان نمونه دکتر هنری ماکووو، استاد دانشگاه و نویسنده و پژوهشگر مسائل زنان و جنبش‌های آزادی‌بخش می‌نویسد: «روی دیوار دفترم دو عکس چسبانده‌ام: عکس اول، تصویر زنی مسلمان و باحجاب است و در کنارش، تصویر زنی آمریکایی قرار دارد که در مسابقه ملکه زیبایی شرکت کرده و چیزی بر تن ندارد. زن نخست کاملاً پوشیده است و دیگری کاملاً عریان! من کارشناس مسائل زنان مسلمان نیستم. به همین دلیل اینجا انگیزه‌ای برای دفاع از حجاب ندارم؛ ولی زیبایی زنان را دوست دارم و بدین‌رو از برخی ارزش‌هایی که حجاب، گویای آن است، دفاع می‌کنم. تنها کسانی که زن مسلمان را بدون حجاب می‌بینند، خانواده او هستند و این مسئله، تأکیدی بر ویژه بودن زن مسلمان است. زن مسلمان، ریشه‌ای است که زندگی و روح خانواده را استمرار می‌بخشد، فرزندان را تربیت می‌کند و زندگی می‌آموزد و یاری‌کننده همسر و پناهگاه او است. در نقطه مقابل، ملکه زیبایی آمریکایی است؛ در برابر میلیون‌ها نفر در صفحه‌های تلویزیون، عشوهری می‌کند. او ملکه‌ای عمومی است! زیبایی‌اش را در مزایده همگانی به بالاترین قیمت عرضه کرده... در آمریکا معیار ارزش فرهنگی زن، جذابیت او است. بر اساس این معیارها، ارزش زن به سرعت کاسته می‌شود؛ چون

خود و اعصاب و روانش را برای خودنمایی به کار می‌گیرد». دکتر هنری در ادامه می‌نویسد: «من از حجاب دفاع نمی‌کنم، ولی تا اندازه‌ای طرفدار ارزش‌هایی هستم که حجاب، گویای آن است. به‌شکل ویژه، وقتی زن خود را وقف همسر و خانواده‌اش می‌کند و با وقار و تواضع رفتار می‌کند، باید چنین موضعی نسبت به او داشته باشم».^۱

۴. عرصه خانوادگی

یکی از مهم‌ترین کانون‌های ارزشمند، کانون خانواده است. اگر بخواهیم این کانون با خشنودی الهی و بر اساس دستورهای او شکل گیرد، لزوماً باید حیا را در آن رعایت کنیم. مسائلی از قبیل روابط جنسی میان پدر و مادر در کانون خانواده باید در زمان‌هایی معین و در خلوتگاهی خاص صورت پذیرد و فرزندان به هیچ وجه به خلوتگاه آنان وارد نشوند. در آیه ۵۸ سوره نور به این مسئله اشاره شده است که بدون اجازه به خلوتگاه وارد نشوید. فرزندان بالغ در خانواده نیز موظف‌اند بدون اجازه به اتاقی که دو همسر در آن قرار دارند، وارد نشوند. حتی کودکان نابالغ هم که پیوسته نزد پدر و مادر هستند، باید آموزش داده شوند که بدون اجازه وارد نشوند. برخلاف آن‌چه بعضی تصور می‌کنند که کودکان از این مسائل سر در نمی‌آورند، ثابت شده است که کودکان به این مسئله، فوق‌العاده حساسیت و دقت دارند.^۲

در تحقیقی که براساس چهارصد نامه ارسالی از نوجوانان و جوانان به رادیو صورت گرفته، در موارد متعددی نوجوانان و جوانان، علت اصلی خودارضایی را در جریان قرار گرفتن مسائل خاص والدین یا مشاهده این عمل ذکر کرده‌اند؛ به گونه‌ای که این امر، آسیب‌های جبران‌ناپذیری بر سلامت روانی و اخلاقی آن‌ها وارد کرده است.^۳

پیامدهای بی‌حیایی

گفته شد که حیا در انسان، امری فطری است، اما علل و عواملی او را از این امر فطری دور می‌سازد که به برخی از آنها اشاره می‌شود:

۱. هنری ماکووو، «مزایده‌ای برای زیبایی زنان»، در: <http://www.tebyan.net/> =93481

۲. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۱۴، ص ۵۴۴.

۳. شرفی، محمدرضا، دنیای نوجوان، ص ۱۵۶.

۱. حرمت شکنی

جامعه ارزش مدار جامعه‌ای است که در آن، ارزش‌ها، حرمت‌ها و هنجارها حفظ شود. اگر در جامعه مرزها و حریم‌ها معین نباشد و هرکس به خود اجازه دهد وارد حریم دیگران شود، به تدریج بی‌حیایی در جامعه رواج پیدا می‌کند. در اسلام جایگاه هرکس تعریف شده است. بر این اساس، پدران و مادران نباید پرده شرم میان خود و فرزندان را بردارند و سخنانی بگویند که ارزش آنان را نزد فرزندان نشان پایین آورد. فرزندان نیز باید حرمت والدین را نگه دارند و از گفتار یا عملی که حمل بر بی‌حیایی می‌شود، بپرهیزند؛ زیرا اگر در خانواده‌ای، جایگاه پدر و مادر متزلزل شود، بنیان‌های آن نیز متزلزل می‌گردد و حال اینکه به طور معمول در فیلم‌ها و سریال‌های ماهواره‌ای و شبکه‌های اجتماعی، مادر به عنوان آشپز و پدر به عنوان کارگر معرفی می‌شود. تا زمانی که پدر پول می‌آورد و مادر آشپزی می‌کند و نیاز فرزند برآورده می‌شود، احترام حداقلی وجود دارد؛ ولی همین که این نیاز برآورده شد، جایگاه پدر و مادر متزلزل می‌گردد.

متأسفانه تبلیغات رسانه‌های دشمن، در نگرش برخی فرزندان ما نیز اثر گذاشته است و آنان می‌پندارند احترام به والدین، متعلق به جامعه‌های عقب‌مانده و سنتی است. از این‌رو وقتی از برخی جوانان در خصوص احترام به والدین سؤال می‌شود، می‌گویند: دیگر گذشت آن زمان که فرزندان به والدین احترام می‌گذاشتند.^۱

۲. رعایت نکردن حد و مرزها

متأسفانه امروز در برخی از میهمانی‌ها، حدود شرعی رعایت نمی‌شود و مردان و زنان با بدترین شکل ممکن کنار هم و رودرروی یکدیگر می‌نشینند و برای شوهران مهم نیست که همسران‌شان چگونه و با چه کسانی نشست و برخاست می‌کنند! مرد، خود را با نگاه‌های هوس‌آلود به زنان دیگر و ارتباط با آن‌ها، و زن نیز خود را با ارتباط با مردان نامحرم ارضا می‌کند. برخی گمان می‌کنند خنده و شوخی با نامحرم، نشان‌دهنده ادب اجتماعی و محبت میان زن و شوهر است! برخی مردان رفتارهای متین و حجاب همسر خود را نشانی از عقب‌ماندگی و تحجّر وی می‌انگارند و در برابر دوستان و آشنایان خود، احساس حقارت و سرشکستگی می‌کنند! به‌راستی چرا بعضی از مردان جامعه ما هیچ حساسیتی در برابر آرایش و پوشش‌های زننده همسران، دختران و نوامیس خود ندارند؟ آیا اینان نمی‌دانند مردانی که از چشمان خود مراقبت نمی‌کنند، چگونه و با چه نگاه لذت‌جویانه‌ای به ناموس‌شان نگاه می‌کنند؟

1 .<http://ch3.ir>

۳. غیرت‌زدایی

متأسفانه امروزه عوامل متعددی، از جمله تصاویر نیمه‌عریان و نیمه‌برهنه ماهواره‌ای، موجب تضعیف غیرت مرد و حیای زن می‌شود. مردی که تا پیش از این، غیرتش اجازه نمی‌داد خانواده‌اش چنین صحنه‌هایی را ببیند، با ورود نامبارک شبکه‌های اجتماعی و ماهواره به منزل و نشستن در پای فیلم‌ها و تبلیغات آن، به تدریج حساسیت خود را از دست می‌دهد و همراه اعضای خانواده، به تماشای این صحنه‌ها می‌پردازد. چنین افرادی در توجیه کار ناشایست خود، با قیافه‌ای حق‌به‌جانب می‌گویند: «تماشای چنین صحنه‌هایی هیچ اثری در ما ایجاد نمی‌کند و این تصاویر، برای ما کاملاً عادی است!» این افراد، متوجه نیستند که عادی شدن چنین تصاویری، نشان‌دهنده آلوده‌شدن فطرت و تضعیف حیا و غیرت آن‌ها است.

غرب در برخی از شبکه‌های ماهواره‌ای، به شدت در پی تضعیف غیرت مردان است؛ چون آن‌ها می‌دانند تا غیرت مردان باشد، عفت و حیای زن لکه‌دار نمی‌شود. «شبکه‌های فارسی‌زبان که فقط برای فارسی‌زبانان و خصوصاً ایرانی‌ها برنامه تولید و پخش می‌کنند، بسیار گسترش یافته و در سطح ایران به آسانی قابل دریافت می‌باشد»^۱.

«مدیرعامل شبکه فارسی‌وان، روبرت مرداک،^۲ مهمان برنامه صدای آمریکا بود. وقتی مجری برنامه از او پرسید: برنامه آینده شما چیست؟ او گفت: تا سال ۲۰۲۰، کاری می‌کنیم که مردهای ایرانی خودشان زن‌های‌شان را برای نمایش دادن از خانه بیرون بفرستند. مجری برنامه گفت: مگر می‌شود مردهای ایرانی با آن همه غیرت، این کار را بکنند؟ مرداک گفت: وقتی قورباغه‌ای را در آب صد درجه بیندازی، یک‌دفعه بیرون می‌پرد؛ چون خیلی داغ است؛ اما وقتی یک قورباغه را در آب خنک بیندازی، برایش خیلی خوب است و وقتی آرام‌آرام آب جوش بیاید، قورباغه با این‌که گرمش است و می‌خواهد بیرون بپرد، دیگر توانی برای بیرون پریدن ندارد. ما کاری می‌کنیم که زنان ایرانی، آرام‌آرام تا جایی پیش بروند که دیگر خودشان بدانند، راهی برای برگشت ندارند»^۳.

۱. جام نیوز، کد خبر: ۴۶۶۲۹۲، ۱۳۹۴/۱/۲۳.

۲. او دارای شصت شبکه تلویزیونی به سیزده زبان مختلف است که روزانه حداقل سیصد میلیون مخاطب را به خود جلب می‌کند.

۳. جام نیوز، کد خبر: ۴۶۶۲۹۲، ۱۳۹۴/۱/۲۳.